

<https://doi.org/10.70728/a.series.ijt.v08.i08.046>

GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYAT TRANSFORMATSIYASI: NORMATIV TIZIMLAR VA IJTIMOIIY AMALIYOTLAR KESISHUVIDA

Mirzayev Tohirjon Turg‘unovich

Andijon davlat pedagogika instituti, Filologiya fakulteti,

Amaliy xorijiy tillar kafedrası v.b. dotsenti

E-mail: mirzaevtohirjon69@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada globalizatsiya jarayonlarining huquqiy ong va huquqiy madaniyat transformatsiyasiga ta’siri nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Zamonaviy globallashuv huquqiy tizimlarning konvergentsiyasi (yaqinlashuvi) va mahalliy huquqiy an’analarning saqlanishi o’rtasidagi dialektik ziddiyatni keltirib chiqarmoqda. Maqolada huquqiy ong va huquqiy madaniyatning gnoseologik, ijtimoiy-psixologik hamda xulq-atvor jihatlari O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligi misolida o‘rganiladi. Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlar, xususan, «Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida»gi Prezident Farmoni (PF-5618-son) hamda 2024-2025-yillarga mo‘ljallangan chora-tadbirlar dasturi (VMQ-588) tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari globalizatsiya sharoitida huquqiy madaniyat transformatsiyasi ikki yo‘nalishda - global huquqiy standartlarning lokalizatsiyasi va mahalliy huquqiy an’analarning globallashuvi - kesishuvida kechishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: globalizatsiya, huquqiy madaniyat, huquqiy ong, transformatsiya, globalizatsiya, normativ tizim, qonun ustuvorligi, huquqiy tarbiya, raqamli transformatsiya, O‘zbekiston Respublikasi.

Аннотация: В данной статье теоретически и практически анализируется влияние процессов глобализации на трансформацию правового сознания и правовой культуры. Современная глобализация вызывает диалектическое противоречие между конвергенцией правовых систем и сохранением местных правовых традиций. Гносеологические, социально-психологические и поведенческие аспекты правового сознания и правовой культуры рассматриваются на примере законодательства Республики Узбекистан. Проанализированы нормативно-правовые акты, в частности Указ Президента «О коренном совершенствовании системы повышения правового сознания и правовой культуры в обществе» (№ ПФ-5618) и программа мер на 2024-2025 годы (ПКМ-588). Результаты показывают, что трансформация правовой культуры

происходит на пересечении двух направлений - локализации глобальных стандартов и глобализации национальных традиций.

Ключевые слова: глобализация, правовая культура, правовое сознание, трансформация, глокализация, нормативная система, верховенство закона, правовое воспитание, цифровая трансформация, Республика Узбекистан.

Abstract: This article provides a theoretical and practical analysis of the impact of globalization on the transformation of legal consciousness and legal culture. Modern globalization generates a dialectical contradiction between the convergence of legal systems and the preservation of local legal traditions. The cognitive, socio-psychological, and behavioural dimensions of legal consciousness and legal culture are examined through the example of the legislation of the Republic of Uzbekistan. The study analyzes normative legal acts, in particular the Presidential Decree “On the radical improvement of the system of enhancing legal awareness and legal culture in society” (No. PF-5618) and the 2024-2025 programme of measures (Resolution No. 588). The findings indicate that the transformation of legal culture unfolds at the intersection of two directions: the localization of global standards and the globalization of national traditions.

Keywords: globalization, legal culture, legal consciousness, transformation, glocalization, normative system, rule of law, legal education, digital transformation, Republic of Uzbekistan.

Kirish. Globalizatsiya XXI asrning eng muhim sivilizatsion jarayonlaridan biri sifatida jamiyat hayotining barcha sohalariga - iqtisodiyot, siyosat, madaniyat va huquqqa chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu jarayon milliy huquqiy tizimlarning o'zaro ta'siri va integratsiyasini kuchaytirib, an'anaviy huquqiy madaniyat paradigmalarining qayta ko'rib chiqilishiga olib kelmoqda. Huquqiy madaniyat va huquqiy ong endi faqat milliy chegaralar ichida emas, balki global normalar, xalqaro standartlar va transmilliy institutlar ta'sirida shakllanadigan ochiq tizimga aylanmoqda.

Mavzuning dolzarbligi. Bir tomondan, globallashuv inson huquqlari, qonun ustuvorligi va demokratik boshqaruv bo'yicha universal qadriyatlarni tarqatmoqda; ikkinchi tomondan, u milliy huquqiy o'ziga xoslikni saqlash ehtiyojini kuchaytirmoqda. Bu ikki tendentsiyaning muvozanatini ta'minlash - zamonaviy davlat huquqiy siyosatining markaziy vazifasiga aylandi. O'zbekiston Respublikasi mustaqillik yillarida demokratik huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati qurish yo'lida keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirmoqda, ushbu islohotlarda esa aholining huquqiy ongi va madaniyatini yuksaltirish strategik ustuvorlik kasb etadi. 2019-yil 9-yanvarda qabul qilingan «Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida»gi PF-5618-son Farmon va uning asosidagi «Konsepsiya» ushbu sohadagi davlat siyosatining strategik zaminini belgilab berdi¹.

¹O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-yanvardagi PF-5618-son «Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida»gi Farmoni. — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 06/19/5618/2452-son, 2019-yil 10-yanvar.

Muammoning qo‘yilishi. Globalizatsiya sharoitida huquqiy madaniyat qanday o‘zgarmoqda? Global standartlar milliy huquqiy an‘analarni siqib chiqaradimi yoki ular o‘zaro boyituvchi sintezga kirishadimi? Ushbu savollarga javob berish uchun huquqiy madaniyat transformatsiyasining nazariy modelini ishlab chiqish va uni aniq milliy tajriba - O‘zbekiston misolida sinovdan o‘tkazish zarur.

Mavzuning o‘rganilganlik darajasi. Huquqiy madaniyat tushunchasining mazmuni va tuzilishiga oid g‘arb huquqshunosligida fundamental yondashuvlar shakllangan. L. Fridman huquqiy madaniyatni jamiyatning huquqqa nisbatan g‘oyalari, qadriyatlari, kutishlari va munosabatlari majmui sifatida ta’riflab, «ichki» (huquqshunoslar) va «tashqi» (aholi) huquqiy madaniyatni farqlaydi [17]². R. Kottrell huquqiy madaniyat tushunchasining metodologik chegaralarini tanqidiy tahlil qiladi [20]³. A. Uotsonning «huquqiy transplantatsiya» nazariyasi huquqiy me‘yorlarning bir tizimdan boshqasiga ko‘chishini asoslaydi [18]⁴, R. Robertsonning «glokalizatsiya» kontseptsiyasi esa global va lokalning bir vaqtdagi mavjudligini ifodalaydi [19]⁵. Milliy huquqshunoslikda F. Muxitdinova, M. Pozilova, S. Norboyev kabi olimlarning ishlarida huquqiy madaniyatni shakllantirishning zamonaviy yondashuvlari tadqiq etilgan [5; 7; 8; 12]. Shu bilan birga, globalizatsiya sharoitida huquqiy madaniyat transformatsiyasini yaxlit - nazariy model va amaliy mexanizmlar birligida - tahlil qiluvchi tadqiqotlar hali yetarli emas.

Maqsad va vazifalar. Ushbu maqolaning maqsadi - globalizatsiya sharoitida huquqiy ong va huquqiy madaniyat transformatsiyasining nazariy asoslari va amaliy mexanizmlarini ochib berish hamda O‘zbekiston Respublikasi misolida huquqiy islohotlarning samaradorligini tahlil qilishdir. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: (a) huquqiy ong va huquqiy madaniyat tushunchalarining tarkibiy tuzilishini aniqlash; (b) globalizatsiya sharoitidagi transformatsiyaning nazariy modelini ishlab chiqish; (v) O‘zbekistonning normativ-huquqiy bazasi va institutsional mexanizmlarini tahlil qilish; (g) amaliy natijalarni baholash va istiqbolli yo‘nalishlarni belgilash.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Tadqiqotning nazariy asosini huquqiy madaniyat va huquqiy ong bo‘yicha klassik hamda zamonaviy konseptsiyalar tashkil etadi. Metodologik jihatdan tadqiqot pluralistik - bir necha ilmiy usullar uyg‘unligiga tayanadi.

Umumilmiy usullar: *tahlil va sintez* - huquqiy madaniyat transformatsiyasining tarkibiy elementlarini aniqlashda; *tizimli yondashuv* - huquqiy madaniyatni jamiyatning boshqa quyi tizimlari bilan bog‘liqlikda o‘rganishda; *tarixiylik prinsipi* - huquqiy madaniyat o‘zgarishi dinamikasini ochib berishda; *qiyosiy tahlil* - O‘zbekiston va boshqa davlatlar tajribasini solishtirishda.

²Friedman L.M. The Legal System: A Social Science Perspective. — New York: Russell Sage Foundation, 1975. — P. 15-16.

³Cotterrell R. The Concept of Legal Culture // Comparing Legal Cultures / ed. by D. Nelken. — Aldershot: Dartmouth, 1997. — P. 13-31.

⁴Watson A. Legal Transplants: An Approach to Comparative Law. — 2nd ed. — Athens: University of Georgia Press, 1993. — P. 21-30.

⁵Robertson R. Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity // Global Modernities / ed. by M. Featherstone et al. — London: SAGE Publications, 1995. — P. 25-44.

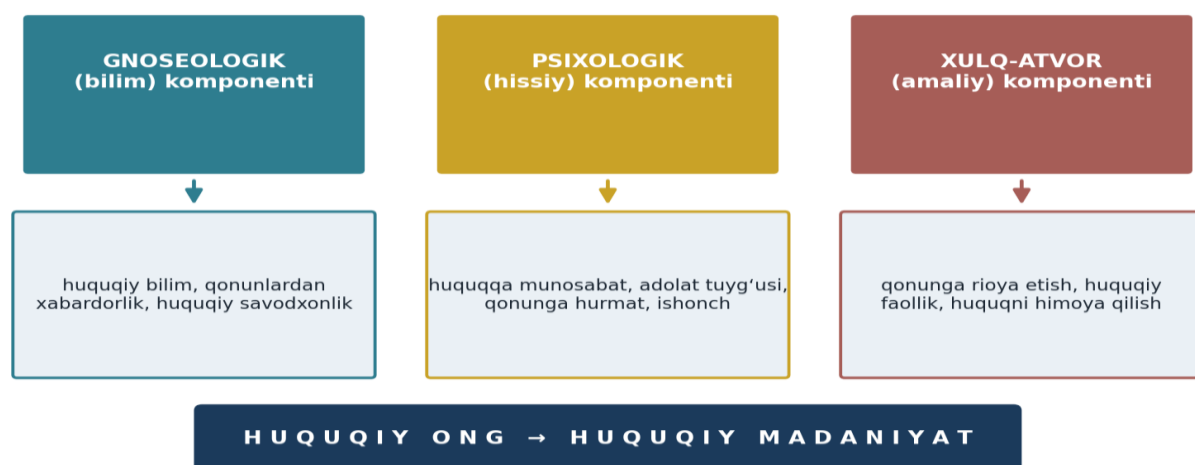
Maxsus huquqiy usullar: *normativ-tahliliy usul* - O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlarini (PF-5618, PF-6012, VMQ-588 va boshqalar) mazmunan tahlil qilishda; *sotsiologik-huquqiy usul* - huquqiy madaniyat va ijtimoiy amaliyot o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashda; *statistik tahlil* - huquqiy targ‘ibot tadbirlari va onlayn maslahatlar ko‘rsatkichlarini o‘rganishda. Empirik baza sifatida rasmiy normativ hujjatlar, davlat organlarining hisobotlari va statistik ma’lumotlaridan foydalanildi.

Natijalar va muhokama

Huquqiy ong va huquqiy madaniyat: nazariy asoslar

Huquqiy madaniyat - jamiyatning huquqiy hayoti sifat holatini ifodalovchi murakkab ijtimoiy hodisa bo‘lib, u huquqiy ong, huquqiy me’yorlar, huquqiy muassasalar va huquqiy faoliyat amaliyotini qamrab oladi. Huquqiy madaniyatning o‘zagini **huquqiy ong** tashkil etadi: huquqiy ongsiz huquqiy madaniyatga erishib bo‘lmaydi. Aynan shu bog‘liqlik PF-5618-son Farmonda ilk bor rasman qayd etilgan.

Huquqiy ong o‘z tuzilishiga ko‘ra uch komponentdan iborat (2-rasm): **gnoseologik (bilim)** komponenti - shaxsning huquqiy bilimi, qonunlardan xabardorligi, huquqiy savodxonligi; **psixologik (hissiy)** komponenti - huquqqa, adolatga va qonunga nisbatan hissiy munosabat, ishonch va hurmat tuyg‘usi; **xulq-atvor (amaliy)** komponenti - huquqiy me’yorlarga rioya etish, huquqiy faollik va o‘z huquqlarini himoya qilish qobiliyati. Ushbu uch komponentning uyg‘un rivoji shaxs va jamiyatning yuksak huquqiy madaniyatini shakllantiradi.

2-rasm. Huquqiy ongning tarkibiy tuzilishi (muallif ishlanmasi)

Huquqiy ong murakkabligiga ko‘ra ham tabaqalanadi: *oddiy (kundalik)* huquqiy ong - fuqarolarning tajriba orqali shakllangan tasavvurlari; *professional* huquqiy ong - huquqshunoslarning maxsus tayyorgarligiga asoslangan ongi; *ilmiy-nazariy* huquqiy ong - huquqning mohiyati va qonuniyatlarini o‘rganuvchi doktrinal daraja. Globalizatsiya har uch darajaga ta’sir ko‘rsatib, huquqiy tafakkurning yangi - transmilliy o‘lchovini shakllantiradi.

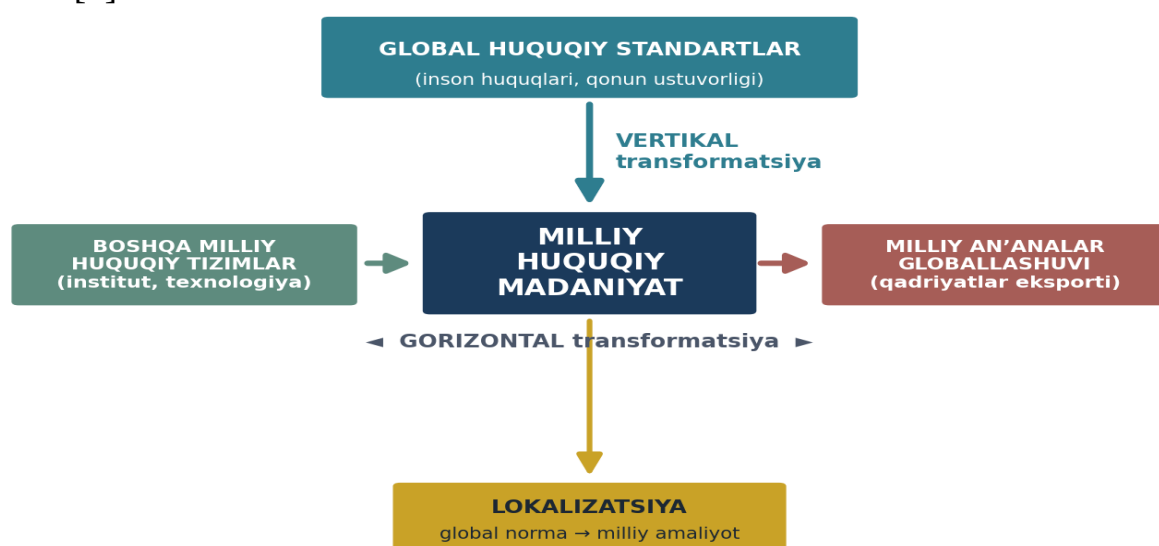
Globalizatsiya va transformatsiyaning ikki o‘lchovi

Tadqiqot natijalari globalizatsiya sharoitida huquqiy madaniyat transformatsiyasi ikki asosiy o‘lchovda amalga oshirishini ko‘rsatadi (1-rasm).

Birinchidan, vertikal transformatsiya - xalqaro huquqiy standartlarning milliy huquqiy tizimga integratsiyasi. Bu jarayonda inson huquqlari, qonun ustuvorligi va

demokratik institutlar haqidagi global normalar milliy qonunchilikka singib boradi. Masalan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 11-moddasida davlat hokimiyatining qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo‘linishi prinsipi mustahkamlangan bo‘lib, bu zamonaviy demokratik davlatlarning asosiy talablaridan biridir. Vertikal transformatsiyaning yakuniy natijasi - global normaning milliy amaliyotga moslashuvi, ya’ni **lokalizatsiya**dir.

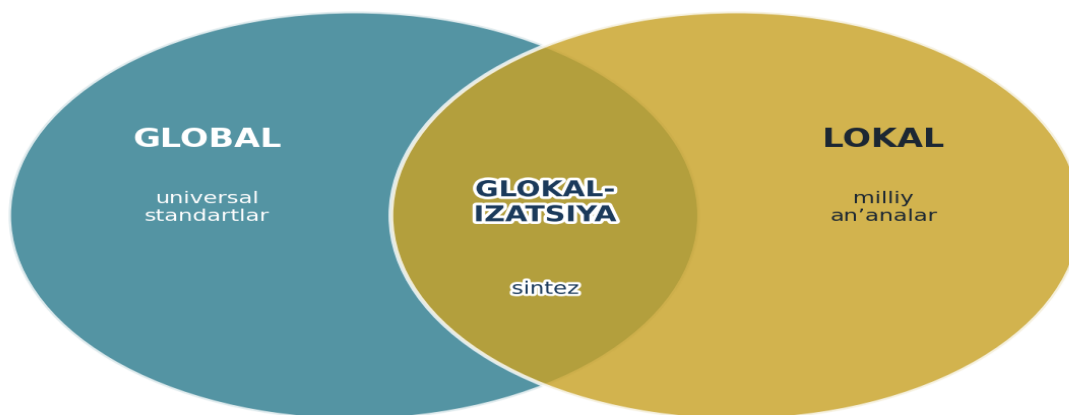
Ikkinchidan, gorizontal transformatsiya - turli milliy huquqiy tizimlar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir va o‘zlashtirish jarayoni. Bunda huquqiy texnologiyalar, institutsional modellar va professional standartlarning transferi (A. Uotson atamasi bilan aytganda, «huquqiy transplantatsiya») amalga oshadi. Shu bilan birga, milliy huquqiy an’analar va qadriyatlarning ham global maydonga chiqishi - **an’analarning globallashuvi** kuzatiladi. Bu nuqtai nazardan til siyosatining huquqiy jihatlari muhim ahamiyat kasb etadi: F. Muxitdinova ta’kidlaganidek, til orqali millat o‘z huquqiy tafakkuri, dunyoqarashi va mustaqilligini namoyon etadi [5].

1-rasm. Globalizatsiya sharoitida huquqiy madaniyat transformatsiyasining ikki o‘lchovli modeli (muallif ishlanmasi)

“Glokalizatsiya”: global va lokalning sintezi

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, globalizatsiya huquqiy madaniyatning konvergentsiyasiga (yaqinlashuviga) olib kelish bilan birga, mahalliy huquqiy an’analarning divergentsiyasini (o‘ziga xoslik saqlanishini) ham kuchaytiradi. Bu paradoks R. Robertson taklif etgan «**glokalizatsiya**» («global» + «lokal») modelida ifodalanadi [19]: global standartlar mahalliy sharoitga moslashadi, mahalliy qadriyatlar esa global miqyosga chiqadi (6-rasm). Huquqiy sohada glokalizatsiya universal normalarni ko‘r-ko‘rona ko‘chirishni emas, balki ularni milliy huquqiy an’ana va ijtimoiy-madaniy kontekst bilan uyg‘unlashtirishni anglatadi.

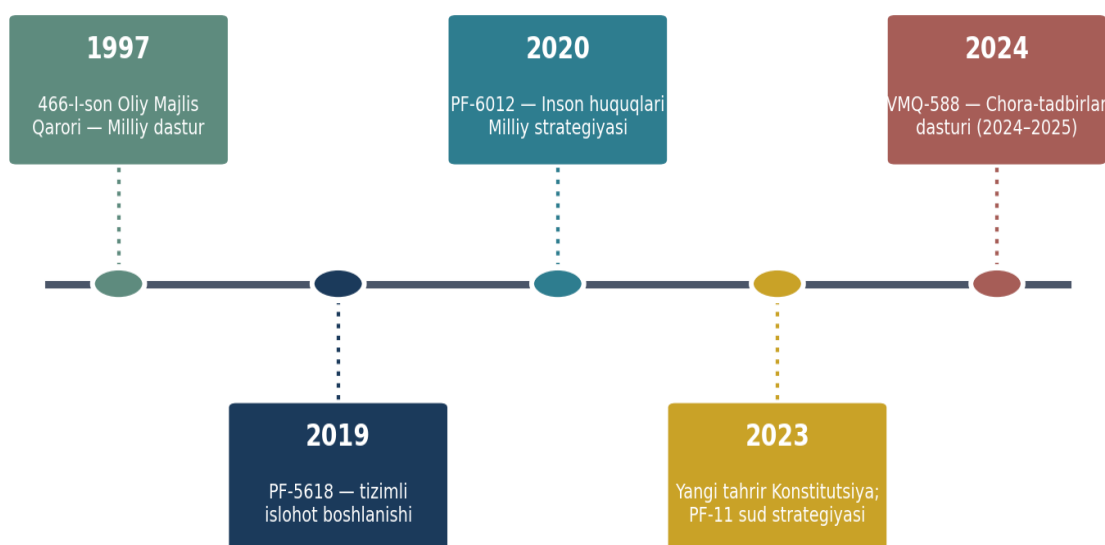

6-rasm. «Glokalizatsiya» modeli: konvergenstsiya va divergenstsiya muvozanati

Aynan shu muvozanat O‘zbekiston huquqiy siyosatining o‘zagini tashkil etadi: xalqaro standartlarni qabul qilish milliy manfaatlar, madaniy an'analar va ijtimoiy adolat prinsiplari bilan uyg‘unlashtiriladi. Bu - huquqiy madaniyat transformatsiyasining «mexanik o‘zlashtirish» emas, «ijodiy sintez» modeli ekanini ko‘rsatadi.

O‘zbekistonda huquqiy madaniyat transformatsiyasining normativ modeli

O‘zbekiston Respublikasida huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo‘yicha izchil normativ-huquqiy baza yaratilgan bo‘lib, uning shakllanishi bir necha bosqichni o‘z ichiga oladi (3-rasm).

3-rasm. Huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo‘yicha normativ-huquqiy bazaning shakllanishi

Konstitutsiyaviy asoslar. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil yangi tahriri) muqaddimasida inson, uning hayoti, erkinligi, sha’ni va qadr-qimmati oliy qadriyat hisoblanadigan insonparvar demokratik davlat barpo etish maqsadi belgilangan. Konstitutsiyani o‘rganish, uni tushunish va uning normalariga amal qilish shaxsning siyosiy-huquqiy faolligining muhim ko‘rsatkichi hisoblanadi [3; 9].

Prezident farmonlari va strategik hujjatlar. 2019-yil 9-yanvardagi PF-5618-son Farmon ushbu sohadagi asosiy strategik hujjat hisoblanadi [1]. Farmonda «shaxs - oila - mahalla - ta’lim muassasasi - tashkilot - jamiyat» prinsipi asosida huquqiy madaniyatni shakllantirishning tizimli va bosqichma-bosqich modeli belgilangan (4-rasm). Farmon bilan

«Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish konsepsiyasi» va «Yo‘l xaritasi» tasdiqlangan. 2020-yil 22-iyundagi PF-6012-son Farmon bilan «Inson huquqlari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasi» qabul qilindi [2]⁶. 2023-yil 16-yanvardagi PF-11-son Farmon bilan esa 2023-2026-yillarga mo‘ljallangan sud tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish strategiyasi tasdiqlandi.

4-rasm. Huquqiy madaniyatni shakllantirishning tizimli-bosqichma-bosqich modeli (PF-5618)

Hukumat qarorlari. Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 18-sentyabrdagi VMQ-588-son qarori bilan «2024-2025-yillarda jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo‘yicha chora-tadbirlar dasturi» tasdiqlandi [10]⁷. Dastur to‘rt asosiy yo‘nalishni qamrab oladi (7-rasm): (a) aholining huquqiy madaniyatini oshirish; (b) buning uchun innovatsion usullarni qo‘llash; (v) ommaviy axborot vositalari rolini kuchaytirish; (g) sohaning ilmiy asoslarini tadqiq etish.

Ta‘lim tizimidagi islohotlar. Huquqiy madaniyatni shakllantirishda ta‘lim tizimi alohida rol o‘ynaydi. Konsepsiyada umumta‘lim maktablari uchun «Konstitutsiya alifbosi», «Konstitutsiya saboqlari», «Konstitutsiya asoslari» darsliklarini yaratish, oliy ta‘lim muassasalari uchun esa «Inson huquqlari», «Bola huquqlari», «Ayollar huquqlari» kabi maxsus o‘quv kurslarini tashkil etish nazarda tutilgan. Bo‘lajak o‘qituvchilarning huquqiy kompetentligini oshirish esa huquqiy tarbiyaning uzluksizligini ta‘minlovchi muhim bug‘in hisoblanadi [13; 14; 15].

Transformatsiyaning amaliy mexanizmlari

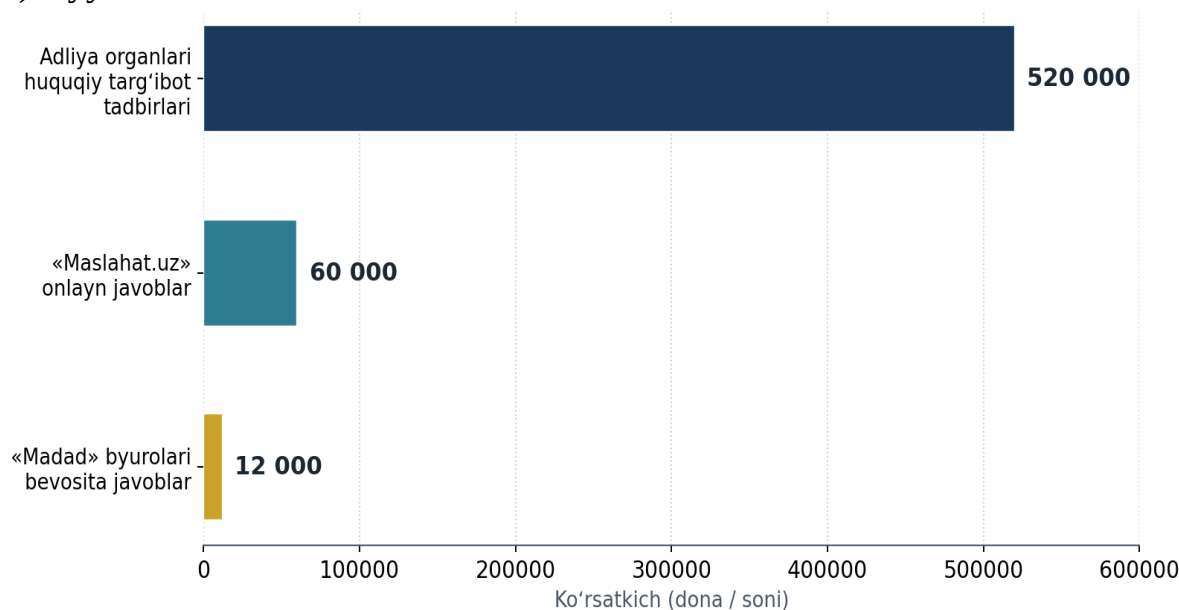
Normativ modelning amaliy natijalari bir qator institutsional mexanizmlar orqali namoyon bo‘ladi. Quyida ularning asosiylari va rasmiy statistik ko‘rsatkichlari keltiriladi (5-rasm).

1. Raqamli transformatsiya. Aholining huquqiy savodxonligini oshirishga qaratilgan «Maslahat.uz» huquqiy axborot portali orqali 60 mingdan ortiq savolga onlayn javob berildi; tadbirkorlar uchun «Biznes uchun maslahat» yuridik portali ishga tushirildi. **2. Bepul yuridik yordam tizimi.** «Madad» nodavlat tashkiloti va uning hududiy byurolari tomonidan 12 mingga yaqin savolga bevosita javob berildi. **3. Huquqiy targ‘ibotning yangi shakllari.** Adliya organlari tomonidan 520 mingga yaqin huquqiy targ‘ibot tadbiri o‘tkazildi; har bir

⁶O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 22-iyundagi PF-6012-son «Inson huquqlari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida»gi Farmoni. — Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 2020.

⁷O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 18-sentyabrdagi VMQ-588-son «2024-2025-yillarda jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo‘yicha chora-tadbirlar dasturini tasdiqlash to‘g‘risida»gi qarori. — Norma.uz, 2024.

muhim qonun hujjati bo‘yicha targ‘ibot materiallari to‘plami (infografika, slayd, annotatsiya, videorolik) tayyorlanadi⁸.

5-rasm. Amaliy mexanizmlar bo‘yicha ko‘rsatkichlar (rasmiiy statistik ma‘lumotlar asosida)

4. Inklyuziv yondashuv. Ko‘zi ojiz shaxslar uchun brayl alifbosida «Ko‘zi ojiz shaxslarning huquqlariga oid normativ-huquqiy hujjatlar to‘plami» (ikki jilddan iborat) tayyorlandi. **5. Ombudsman instituti faoliyati.** Oliy Majlisning Inson huquqlari bo‘yicha vakili (Ombudsman) tomonidan «Ombudsman maktabi», «Ombudsman soati», «Tenglik va hurmat» kabi loyihalar yo‘lga qo‘yildi [11]. Ushbu mexanizmlar huquqiy madaniyatni yuksaltirishda ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarni - kam ta‘minlangan fuqarolar, ko‘zi ojiz shaxslar, xotin-qizlarni - alohida qamrab olishga qaratilgan.

Raqamli transformatsiya: imkoniyat va yangi chaqiriqlar

Raqamli texnologiyalar huquqiy axborotdan foydalanish imkoniyatlarini keskin kengaytirib, huquqiy madaniyatni oshirishning muhim omiliga aylandi: elektron hukumat, onlayn maslahat portallari va raqamli targ‘ibot materiallari huquqiy bilimni ommalashtirmoqda. Biroq bu jarayon bir vaqtning o‘zida yangi turdagi huquqiy risklarni ham keltirib chiqaradi - shaxsiy ma‘lumotlarni himoya qilish, kiberxavfsizlik, raqamli tengsizlik (aholining bir qismi raqamli xizmatlardan bahramand bo‘la olmasligi) hamda soxta axborot muammolari. Shu bois raqamli huquqiy madaniyat - fuqarolarning raqamli muhitda o‘z huquqlari va majburiyatlarini anglashi - mustaqil tadqiqot yo‘nalishiga aylanmoqda. Sun‘iy intellektning huquqiy sohaga kirib kelishi esa huquqiy ong va madaniyatning kelgusi transformatsiyasini belgilovchi eng dolzarb omillardan biridir.

Huquqiy madaniyat transformatsiyasining ijtimoiy samaradorligi

Huquqiy madaniyat transformatsiyasi mavhum jarayon emas - u aniq ijtimoiy natijalarda namoyon bo‘ladi. Yuksak huquqiy madaniyat, birinchidan, qonun ustuvorligini mustahkamlaydi: fuqarolar qonunni majburlash vositasi emas, o‘z manfaatlari himoyasi sifatida qabul qiladi. Ikkinchidan, u davlat institutlariga bo‘lgan ishonchni oshiradi - huquqiy

⁸Keltirilgan miqdoriy ko‘rsatkichlar O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, «Maslahat.uz» huquqiy axborot portali hamda «Madad» nodavlat notijorat tashkilotining rasmiy ma‘lumotlariga asoslanadi.

savodxonlik yuqori bo‘lgan jamiyatda fuqaro o‘z huquqlarini bilgani bois murojaat, shikoyat va nizolarni tsivilizatsiyali huquqiy yo‘l bilan hal etadi. Uchinchidan, huquqiy madaniyat ijtimoiy kapitalning muhim tarkibiy qismi sifatida iqtisodiy faollik, investitsion muhit va tadbirkorlik erkinligiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shu bois huquqiy madaniyatni yuksaltirish tadbirlarining samaradorligini baholash uchun faqat miqdoriy ko‘rsatkichlar (o‘tkazilgan tadbirlar soni, javob berilgan savollar hajmi) yetarli emas. Sifat mezonlari - aholining huquqiy xatti-harakati o‘zgarishi, sudga murojaatlar tarkibi, huquqbuzarliklar dinamikasi va institutlarga ishonch darajasi - orqali baholash zarur. Bunday kompleks metodika ishlab chiqish globalizatsiya sharoitidagi huquqiy madaniyat tadqiqotlarining istiqbolli yo‘nalishlaridan biridir. Ayni paytda huquqiy madaniyatni o‘lchashda xalqaro qiyosiy yondashuvlar (masalan, qonun ustuvorligi indeksleri) milliy metodikalar bilan uyg‘unlashtirilishi maqsadga muvofiq.

Xulosa

Globalizatsiya sharoitida huquqiy ong va huquqiy madaniyat transformatsiyasi quyidagi asosiy xususiyatlar bilan tavsiflanadi:

Birinchidan, transformatsiyaning ikki yo‘nalishliliigi. Jarayon global standartlarning lokalizatsiyasi va mahalliy an‘analarning globallasuvi sifatida ikki o‘lchovda kechadi. Bu «glokalizatsiya» modeli global va mahalliy huquqiy qadriyatlarining mexanik almashinuvini emas, ijodiy sintezini ifodalaydi.

Ikkinchidan, normativ-huquqiy bazaning izchilligi. O‘zbekiston Respublikasi huquqiy madaniyatni yuksaltirishning izchil normativ modelini yaratdi: 2019-yilgi Prezident Farmoni (PF-5618), 2020-yilgi Inson huquqlari Milliy strategiyasi (PF-6012) va 2024-2025-yillarga mo‘ljallangan chora-tadbirlar dasturi (VMQ-588) ushbu sohaning strategik zaminini tashkil etadi.

Uchinchidan, tizimli yondashuvning ustuvorligi. O‘zbekiston modelining o‘ziga xosligi - huquqiy madaniyatni «shaxs - oila - mahalla - ta’lim muassasasi - tashkilot - jamiyat» prinsipi asosida uzluksiz va bosqichma-bosqich shakllantirishdir. Bu yondashuv huquqiy ong va huquqiy madaniyat uzviyligini ta’minlaydi.

To‘rtinchidan, raqamli transformatsiya va inklyuzivlik roli. Raqamli texnologiyalar huquqiy axborotning ochiqqligini oshirdi, ammo yangi risklarni ham yuzaga keltirdi. O‘zbekiston tajribasi huquqiy madaniyatni yuksaltirishda ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarni alohida e’tibor bilan qamrab olish zarurligini ko‘rsatadi.

Keyingi tadqiqot yo‘nalishlari sifatida quyidagilarni belgilash mumkin: (a) sun’iy intellekt va raqamli texnologiyalarning huquqiy madaniyatga ta’sirini o‘rganish; (b) global va lokal huquqiy qadriyatlar muvozanatini ta’minlash mexanizmlarini ishlab chiqish; (v) huquqiy madaniyat transformatsiyasining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini baholash mezonlarini yaratish. Umuman olganda, globalizatsiya sharoitida huquqiy madaniyat o‘zligini yo‘qotmagan holda ochiq, moslashuvchan va insonparvar tizim sifatida rivojlanishi - barqaror huquqiy davlat qurishning muhim shartidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida»gi PF-5618-son Farmoni. - Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 2019.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Inson huquqlari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasi to‘g‘risida»gi PF-6012-son Farmoni. - Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 2020.
3. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (yangi tahrir). - Toshkent, 2023.
4. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining «Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish milliy dasturi to‘g‘risida»gi 466-I-son Qarori. - Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 1997.
5. Muhitdinova F. Prezident tashabbuslarida til va madaniyatni rivojlantirish - huquqiy hamjihatlikning yangi tamoyili. - O‘zbekiston Milliy axborot agentligi (UzA), 2025.
6. O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali. Huquq va qonunchilik. - <http://gov.uz>, 2026.
7. Muxitdinova F.A. Yangi O‘zbekistonda huquqiy madaniyatni shakllantirishning zamonaviy yondashuvlari // Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy jurnali. - 2024.
8. Pozilova M. Issues of shaping an individual's legal awareness and legal culture in the process of democratic reforms // ACTA NUUz. - 2025. - № 1(1.12). - P. 173-175.
9. Huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishda Konstitutsiya va qonunlarning o‘rni. - O‘zbekiston musulmonlari idorasi, 2024.
10. Vazirlar Mahkamasining «2024-2025-yillarda jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo‘yicha chora-tadbirlar dasturini tasdiqlash to‘g‘risida»gi VMQ-588-son qarori. - Norma.uz, 2024.
11. Shahrisabzda huquqiy madaniyatni oshirishga qaratilgan davra suhbat. - Oliy Majlisning Inson huquqlari bo‘yicha vakili (Ombudsman), 2025.
12. Norboyev S. Demokratik jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish omillarining ijtimoiy-falsafiy tahlili // ACTA NUUz. -2025. № 1(1.4). P. 175-177.
13. Mirzayev T.T. In the system of higher education: a guide to improving legal culture - difficulties and solutions. Andijan State Pedagogical Institute, 2025.
14. Mirzayev T.T. Talaba yoshlarda huquqiy ongni shakllantirishda huquqiy tarbiyaning o‘rni va ahamiyati. - Andijon davlat pedagogika instituti, 2025.
15. Mirzayev T.T. Bo‘lajak o‘qituvchilarning huquqiy kompetentligini oshirishning muammo va yechimlari. - Andijan State Pedagogical Institute, 2025.
16. Janadilova S. Huquqiy madaniyat va huquqiy ongni shakllantirish yo‘llari. 2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17592621>
17. Friedman L.M. The Legal System: A Social Science Perspective. - New York: Russell Sage Foundation, 1975.
18. Watson A. Legal Transplants: An Approach to Comparative Law. - 2nd ed. - Athens: University of Georgia Press, 1993.
19. Robertson R. Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity // Global Modernities. - London: SAGE Publications, 1995. - P. 25-44.
20. Cotterrell R. The Concept of Legal Culture // Comparing Legal Cultures / ed. by D. Nelken. - Aldershot: Dartmouth, 1997. - P. 13-31.